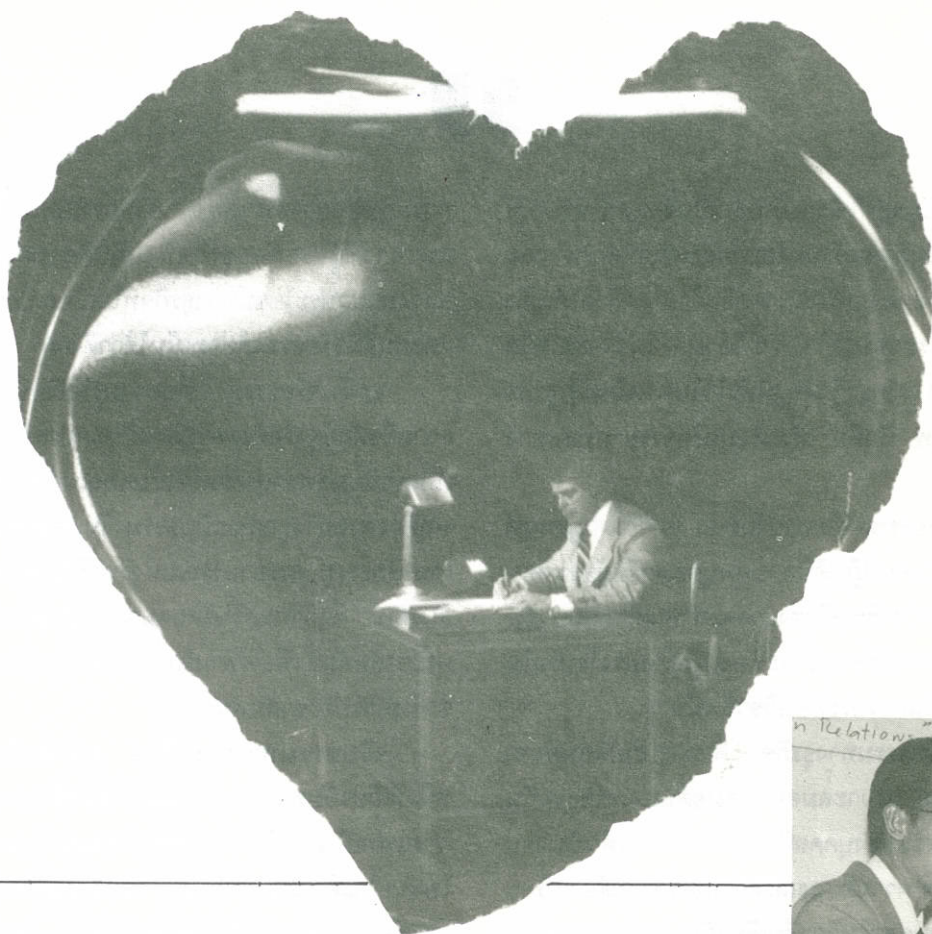
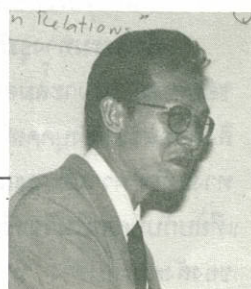

หัวใจนักธุรกิจ

บทนำ

สภาวะแวดล้อมในปัจจุบันนี้เป็นดัชนีชี้ให้เห็นถึงกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างมหันต์ หากธุรกิจมิได้ปรับเปลี่ยนไปกับกระแสดังกล่าวย่อมต้องมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อภาวะการดำเนินธุรกิจอย่างแน่นอน ธุรกิจมิสามารถตั้งมั่นอยู่บนข้อสมมุติฐานเดิมที่ว่า "ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงไม่มาก"

*ดร.ปริณุญ ลักษิตานนท์

*ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต :
D.B.A. (Marketing) U.S.I.U. San Diego U.S.A.

”

จริยธรรมหรือจรรยาบรรณ หมายถึงกฎเกณฑ์แห่งข้อบังคับปฏิบัติที่ควบคุมบุคคลหรือผู้ประกอบการวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่ง ซึ่งอาจจะกำหนดขึ้นเป็นมาตรฐานแห่งพฤติกรรมว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไรบ้างในการดำเนินการประกอบวิชาชีพนั้น ๆ

”

ข้อมูลธุรกิจในอดีตย่อมเป็นข้อมูลสำหรับการตั้งข้อสมมุติฐานด้านนโยบายสำหรับปัจจุบัน และเป็นข้อสังเกตสำหรับอนาคตอีกด้วย แต่สิ่งสำคัญยิ่งในการประกอบธุรกิจใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะชาติใด ภาษาใด นักธุรกิจต้องมีหัวใจในการเป็นนักธุรกิจโดยอาชีพ นั่นคือ จริยธรรมหรือจรรยาบรรณทางธุรกิจ

จริยธรรมหรือจรรยาบรรณ หมายถึงกฎเกณฑ์แห่งข้อบังคับปฏิบัติที่ควบคุมบุคคลหรือผู้ประกอบการวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่งซึ่งอาจจะกำหนดขึ้นเป็นมาตรฐานแห่งพฤติกรรมว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไรบ้างในการดำเนินการประกอบวิชาชีพนั้น ๆ

จริยธรรมทางธุรกิจ คือการปฏิบัติอันดีงามชอบธรรม เหมาะสมอย่างสมควรอันสมควรกลายเป็นสิ่งที่ยอมรับของบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานทางธุรกิจ ความดีงามและความชอบธรรมต้องเปรียบเทียบกับบุคคลในวิชาชีพเดียวกัน และการยอมรับของสังคมรอบข้าง หากนักธุรกิจที่มีจริยธรรมที่พึงแต่กระทำเพียงเพื่อให้ผู้อื่นเห็นดีด้วยตามที่เห็นนั้นไม่พอเพียง แต่จะต้องมีความเชื่อและสำนึกในจิตใจอย่างแท้จริงว่าสิ่งนั้นเป็นความดีงามอย่างไร และมีความพึงพอใจในแนวทางชีวิตธุรกิจอย่างนั้น โดยไม่หวั่นไหวต่อความยั่วยวนภายนอกจนกลายเป็น

การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ จริยธรรมธุรกิจจึงเป็นแนวทางที่ผู้ประกอบการธุรกิจพึงปฏิบัติควบคู่กับการแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และคนดีมีจริยธรรมก็ย่อมเห็นได้ว่าดีงาม

ฉะนั้นจริยธรรม คือความรู้สึกลึกซึ้งของชีวิต ความซื่อสัตย์สุจริตที่แต่ละบุคคลมีหลักประจำใจหรือเป็นค่านิยมของกลุ่มซึ่งทำให้บุคคลเหล่านั้นแสดงพฤติกรรมอย่างถูกต้องเป็นธรรม ไม่หลอกลวง ดังเช่นจริยธรรม จรรยาบรรณแห่งวิชาชีพการประชาสัมพันธ์ ซึ่งกำหนดขึ้นโดยสมาคมวิชาชีพแห่งการประชาสัมพันธ์ เพื่อใช้สำหรับบังคับควบคุมผู้ประกอบการประชาสัมพันธ์

จริยธรรมทางการเมือง ควรจะเป็นเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวกับทุกคน เชกเช่นเดียวกับจริยธรรมทางการเมืองในกรณีที่ว่านักการเมืองและผู้ประกอบการโรคคิลปีจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติ โดยสังคมและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องโดยตรงและเกี่ยวข้องทางอ้อมเป็นผู้ตัดสินใจว่าควรให้ประพฤติดังกล่าวดำเนินการต่อไปหรือไม่?

จริยธรรมทางธุรกิจ นักธุรกิจจำเป็นต้องมีจริยธรรมในการประกอบอาชีพ แต่ละบุคคลให้ความสำคัญในการนำมาปฏิบัติแตกต่างกัน เพราะสังคมและแนวคิดส่วนรวมในสังคมเปลี่ยนแปลงไป

ตามกาลเวลา จึงไม่สามารถสร้างบทบัญญัติทางจริยธรรมที่ตายตัว ชีวิตธุรกิจต้องปรับเปลี่ยนตามเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมและตามกาล แต่ความชอบธรรมและความดีงามถือเป็นพื้นฐานในจิตใจของผู้มีจริยธรรมอยู่อย่างมั่นคงต่อไป

ธุรกิจใดมีจริยธรรมในการดำเนินงานเพียงใด เปรียบเสมือนการเลือกทำธุรกิจที่เป็นเพียงการเลือกหนึ่งของการใช้ชีวิต ผลงานของนักธุรกิจอยู่ที่ผลกำไรสูงสุดอย่างที่บุคคลภายนอกพูดถึงเท่านั้นหรือ? แท้ที่สุดแล้วผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตย่อมต้องการมีผลงานปรากฏ เพื่อความก้าวหน้า ดังนั้นกำไรก็ถือเป็นผลงานอย่างหนึ่ง เพื่อยืนยันถึงสมรรถภาพของบุคคลประกอบธุรกิจ ในขณะที่เดียวกันนักธุรกิจย่อมต้องการการยอมรับในสังคม และบุคคลในแวดวงเดียวกัน เพื่อประเมินและยอมรับในสังคม เพื่อชีวิตและการดำรงชีวิตอย่างสมศักดิ์ศรี แม้ความร่ำรวยจะมีผลในการยอมรับอยู่มาก แต่ก็มิได้เป็นการยอมรับอย่างกว้างขวาง และจริงใจเสมอไป

ธุรกิจที่อาจจัดได้ว่ามีคุณธรรมควรมีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

1. ธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการตลาด ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของสาธารณชน
2. การจัดการธุรกิจเป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ธุรกิจก้าวหน้า ส่งผลกำไรปลายปีสามารถจ่ายเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้นในอัตราที่เหมาะสม กอปรกับการบริหารงานที่ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักลงทุนภายนอก เพื่อซื้อหุ้นของธุรกิจดังกล่าวเพิ่มขึ้น และไม่ปิดบังซ่อนเร้นข้อเท็จจริงที่อาจจะทำให้ผู้ถือหุ้นเสียหาย เสียประโยชน์ มีการวางแผนงานอย่างรอบคอบ จัดลำดับความสำคัญ และการถ่วงดุลระหว่างผลประโยชน์สั้นกับผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และไม่ฉวยโอกาสหาผลประโยชน์เพื่อตนเองจากความอ่อนแอ และโดยไม่สนใจต่อผู้ถือหุ้นหรือการถือโอกาสทำธุรกิจแข่งกับผู้ถือหุ้น

3. ในด้านพนักงานขององค์กร นักธุรกิจที่ดีควรไม่มุ่งแสวงหาแต่ผลกำไรจากทรัพยากรบุคคลที่ตนควบคุมดูแล ควรให้ประโยชน์และสร้างความเป็นธรรมเมื่อเทียบกับสภาพสังคม ดูแลทุกข์สุขของพนักงาน และพัฒนาให้พนักงานเจริญก้าวหน้าในธุรกิจของบริษัทหรือเจริญก้าวหน้าไปกับสังคม โดยไม่กีดกันเพียงเพื่อประโยชน์ด้านกำไรของธุรกิจ ดังนั้นองค์กรที่มีคุณธรรมจึงจำต้องมีทัศนคติที่ดีต่อพนักงาน ส่งเสริมให้ทำงานเหมาะสมกับความสามารถ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพิ่มขีดความสามารถและสร้างความก้าวหน้าในงาน ส่งเสริมให้พนักงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตลอดจนดูแลให้พนักงานมีรายได้และผลตอบแทนที่ดีจากการทำงาน

4. มีความรับผิดชอบต่อลูกค้า ถือเป็นคุณธรรมที่ธุรกิจพึงมีต่อลูกค้า ได้แก่การพยายามพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ ๆ ที่จะตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น พร้อมทั้งแก้ไขปรับปรุงสินค้าและบริการที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ เพราะลูกค้าย่อมต้องการได้ใช้สิ่งที่ดีมีคุณค่าเหมาะสมราคาเป็นธรรมและมีคุณภาพตรงต่อความต้องการของผู้ใช้

การเคารพในสิทธิในการบริโภคของลูกค้าถือเป็นพื้นฐานจริยธรรมที่สำคัญในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง ไม่หลอกลวงให้ซื้อ

การปล่อยข่าวลือเพื่อทำลายธุรกิจของคู่แข่ง การประสังศรีร้ายต่อชีวิต และทรัพย์สินของคู่แข่ง เป็นสิ่งที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานความซื่อตรง และขาดความเป็นธรรมตามขอบเขตของกฎหมายและกติกาของสังคมธุรกิจ การแข่งขันอย่างเป็นคุณธรรมยังมีโอกาสให้ธุรกิจสามารถเจริญก้าวหน้าได้อีกมาก หากนักธุรกิจมีความรู้ความสามารถและมั่นใจในการหาวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม โดยไม่ต้องใช้วิธีที่ผิดต่อจริยธรรมได้

5. สร้างทัศนคติที่ดีต่อคู่แข่ง เป็นที่ทราบกันดีว่าภาวะการแข่งขันทางธุรกิจกระตุ้นให้เกิดการ

”

การปล่อยข่าวลือเพื่อ

ทำลายธุรกิจของคู่แข่ง การประสังครายต่อชีวิต และทรัพย์สินของคู่แข่ง เป็นสิ่งที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานแห่งความซื่อตรง และขาดความเป็นธรรม ตามขอบเขตของกฎหมายและกติกาของสังคมธุรกิจ การแข่งขันอย่างมีคุณธรรม ยังมีโอกาสให้ธุรกิจสามารถเจริญก้าวหน้าได้อีกมาก หากนักธุรกิจมีความรู้ความสามารถ และมั่นใจในการหาวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม โดยไม่ต้องใช้วิธีที่ผิดต่อจริยธรรม

”

ผลิตที่มีประสิทธิภาพ แต่การแข่งขันทุกวันนี้มันวันจะรุนแรงยิ่งขึ้น การเอาชนะคู่แข่งอย่างไร้ศีลธรรมย่อมเป็นสิ่งที่ผิดเพราะเป็นชัยชนะที่อยู่บนความเจ็บแค้นของผู้อื่น แต่ในทางตรงกันข้ามการเอาชนะคู่แข่งอย่างมีคุณธรรมเป็นการพยายามสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ปัจจัยภายในองค์กรด้วยการสร้างโครงสร้างองค์การที่ดี ระบบการบริหารงานที่ดี สไตล์การบริหารและผู้บริหารที่ดี บุคลากรที่มีคุณภาพ ทักษะและความชำนาญในงาน การวางแผนเชิงกลยุทธ์ และการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดร่วมกัน

6. มีความรับผิดชอบต่อผู้จำหน่ายวัตถุดิบเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการผลิต ดังนั้นคุณธรรมที่ควรปฏิบัติคือการรักษาและเคารพในกติกาการค้าซึ่งกันและกัน ได้แก่การชำระค่าสินค้าที่สั่งซื้อตรงตามเงื่อนไข ตรงตามเวลา ให้คำแนะนำเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าอย่างถูกต้อง ส่วนนี้จะช่วยส่งเสริมและกระตุ้นให้มีการพัฒนาสินค้าและบริการจากวัตถุดิบได้ถูกต้องตามความต้องการ และส่งผลให้ธุรกิจเติบโตเร็วขึ้นและมั่นคง

7. ปฏิบัติตามกฎหมาย และเคารพต่อจารีตประเพณีของสังคมนั่นคือ ธุรกิจที่ดีจะต้องดำเนินไปภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไม่หลบเลี่ยงกฎหมายโดยวิธีการต่าง ๆ ปฏิบัติตามพันธะและหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ เช่น การเสียภาษีอากร ภาษีส่วนบุคคลและการเสียภาษีการประกันสังคม การควบคุมการเกิดมลพิษ หรือความเสียหายต่อสังคมอันเนื่องจากการดำเนินธุรกิจดังกล่าว

เพราะว่าเมื่อธุรกิจใดปฏิบัติตามกฎหมายแห่งสังคมอย่างครบถ้วนแล้ว อีกทั้งยังให้ความเคารพในกติกาสังคมธุรกิจนั้นก็จักสามารถดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น เนื่องจากไม่ถูกแซกแซงจากภาครัฐบาล ดังนั้นหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจทางด้าน

จริยธรรม ควรยึดหลักดังนี้

1. หลักค่าใช้จ่าย (COST benefit) คือมากน้อยเพียงใด

2. หลักปัจเจกบุคคล คือหลักการตัดสินใจที่ทำให้บุคคลแต่ละคนได้ผลประโยชน์มากที่สุดในระยะยาว ซึ่งการตัดสินใจนั้นคือต้องเลือกเฉพาะพฤติกรรมที่ดีเท่านั้น การเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ๆ (Right) สิทธิในการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย ดังนั้นการกระทำต้องคำนึงถึงสิทธิต่าง ๆ ที่บุคคลอื่น ๆ พึ่งพิงด้วยเช่นกันโดยไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของคนอื่น เช่น สิทธิส่วนบุคคลของลูกจ้าง เป็นต้น

3. ใช้หลักของความชอบธรรม คือความเสมอภาค ความยุติธรรมโดยหลักเกณฑ์อันนี้เป็นการกระทำอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันกับบุคคลทุกคนในองค์กร คนที่ทำผิดเหมือนกันจะถูกลงโทษเหมือนกัน

วิวัฒนาการของแนวความคิดทางด้านจริยธรรมของธุรกิจ

ในอดีตธุรกิจได้เสนอตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อความเจริญ และความสงบสุขของสังคม การปฏิบัติของธุรกิจเป็นไปแบบสมัครใจ (Voluntary) ต่อมาเมื่อมีการเรียกร้องสิทธิให้มีการรักษาผลประโยชน์ของสังคมมากขึ้น จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมจึงมีความโน้มเอียงอยู่ภายใต้กฎหมายข้อบังคับหรือขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นนั้น (Mandate) ในปัจจุบันแนวคิดด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมเริ่มจะถือกันว่าเป็นการลงทุนระยะยาวของธุรกิจนั้น ๆ (Investment)

การตัดสินใจเรื่องจริยธรรม

ดังที่กล่าวมาเบื้องต้นแล้วว่า แนวคิดด้านจริยธรรมมีเงื่อนไขข้อกำหนดที่ไม่ชัดเจนเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ดังนั้นการตัดสินใจว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตรงตามหลักจริยธรรมหรือไม่ จะดูได้จากผล

ของการกระทำ (Consequences) ว่าอยู่ในเงื่อนไขต่าง ๆ ได้แก่สิทธิความชอบธรรมตามกฎหมายตรงตามสิ่งแวดล้อม

แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นต่อไป

เมื่อมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีหลายคนอาจคิดว่าจริยธรรมจะได้รับส่วนแบ่งของความเจริญก้าวหน้า แต่ในความเป็นจริงมีปัจจัยหลายอย่างที่จะส่งเสริมให้ธุรกิจดำเนินไปอย่างขาดจริยธรรมเพิ่มขึ้น ได้แก่

1. โอกาสในการดำเนินธุรกิจในรูปแบบต่าง ๆ เพิ่มขึ้น
2. การควบคุมของรัฐบาลที่ผ่อนคลายลงเพื่อให้เกิดความคล่องตัว
3. ความต้องการที่จะควบคุมกิจการ
4. เทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์
5. การโอนย้ายเงินทุนทางด้านของอิเล็กทรอนิกส์

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้การตัดสินใจในการดำเนินงานค่อนข้างจะขึ้นอยู่กับแนวความคิดบุคคล และอุปนิสัยของผู้ดำเนินงาน ซึ่งหากขาดจริยธรรมหรือมองไม่เห็นความสำคัญก็จะมีโอกาสทำสิ่งที่ไร้จริยธรรมได้ง่ายและสะดวกขึ้น

สิ่งที่ควบคู่กันไปกับโอกาสที่เปิดให้มีการประพฤติผิดจริยธรรมมากขึ้นคือการที่สังคมและผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีการตื่นตัวมาก และคาดหวังที่จะให้ธุรกิจดำเนินไปอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีจริยธรรมมากขึ้น

ใครบ้างที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมทางธุรกิจ

ผู้บริหารทุกระดับจะต้องตัดสินใจในเรื่องนี้ รวมทั้งจะต้องปลูกฝังให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญซึ่งจะมีผลต่อการดำเนินงานและความอยู่รอดของบริษัทในระยะยาวรวมทั้งมีผลต่อการดำเนินงานภายในบริษัทด้วย

การสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่นักธุรกิจในระดับต่าง ๆ ได้อย่างไรนั้นไม่ใช่สิ่งที่จะตอบได้ง่ายนัก แต่

สังคมที่จะก้าวหน้าต่อไปได้จะต้องมีวิธีการที่จะจัดการกับระดับของจริยธรรมอย่างเหมาะสม

การออกกฎหมายระเบียบคำสั่งต่าง ๆ โดยภาครัฐหรือหน่วยงานที่มีอำนาจเป็นการควบคุมจัดระเบียบพื้นฐานทางสังคมแต่ไม่พอที่จะควบคุมได้อย่างทั่วถึงการสร้างความรับผิดชอบในเรื่องจริยธรรมจึงจำเป็นต้องสั่งสมไว้ในจิตใจบุคคลโดยผ่านระบบการศึกษาและกระบวนการพัฒนาต่าง ๆ ในสถาบันการศึกษาเช่นเดียวกับที่บรรดาอาจารย์พัฒนาให้ลูกศิษย์รู้จักพึ่งตัวเองและรู้จักมีส่วนร่วมในสังคม ตลอดจนหน้าที่ของพลเมืองที่ดี สังคมเองก็จะต้องมีกระบวนการทางสังคมที่จะช่วยในการดูแลติดตามแนวทางชีวิตของธุรกิจและหา วิธีการประกาศตักเตือนและลงโทษทางสังคมแก่ธุรกิจที่มีแนวชีวิตธุรกิจไม่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิสื่อมวลชน กลุ่มผู้นำในวิชาชีพ ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อนทั้งหลายจึงอยู่ในฐานะที่จะสร้างแรงกดดันให้เกิดจริยธรรมที่ตึงตังงามเติบโตขึ้นได้ถ้าไม่ตกเป็นทาสผลประโยชน์ของธุรกิจเสียก่อน การให้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ การรวมกลุ่มทางสังคม เพื่อติดตามพฤติกรรมบางอย่างจึงเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้น

แต่โลกที่เป็นจริงยังน่าเป็นห่วง

การสร้างจริยธรรมทางธุรกิจให้เกิดขึ้นยังต้องการแบบอย่างที่ดี ครู อาจารย์ที่ดีย่อมสามารถสร้างจริยธรรมที่ดีแก่ศิษย์ ผู้นำการเมืองที่ดีย่อมสร้างจริยธรรมการเมืองที่ดีแก่นักการเมือง ผู้นำธุรกิจที่ดีมีเกียรติในสังคม ก็ควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักธุรกิจทั่วไป แต่น่าเป็นห่วงว่าในสังคมปัจจุบันได้ให้ความสำคัญแก่คนที่มั่งคั่งและควบคุมทรัพยากรเศรษฐกิจไว้มากให้เป็นคนมีเกียรติในสังคมอย่างออกหน้าออกตาโดยไม่คำนึงถึงจริยธรรมทางธุรกิจ หากสังคมจะให้เกียรติแก่คนที่มั่งคั่งดีศรีและมีผลการปฏิบัติตนที่ดีในวิชาชีพมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันคงมีโอกาสนี้ที่จะได้ส่งเสริมแม่แบบแห่งจริยธรรมของผู้นำทางธุรกิจได้ดีขึ้น และนักธุรกิจรุ่นใหม่จะได้ไม่รับรอนที่จะแสวงหาความมั่งคั่งอย่างรวดเร็วอย่างปัจจุบันและหากชีวิตธุรกิจของเขาอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมบนพื้นฐานของการทำงานเพื่องานมากขึ้น (มากกว่างานเพื่อเงิน) จะได้นักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างแท้จริง และมีความพึงพอใจในชีวิตและศักดิ์ศรีของตนเองมากขึ้น เมื่อนั้นโล่เกียรติยศเหรียญตรา พวกพ้องคงจะสำคัญน้อยกว่าความบริสุทธิ์ใจภายใน และความสามารถของตนเองอย่างแท้จริง...อาจเหมาะสมที่จะกล่าวว่า นักธุรกิจคือผู้สร้างชาติอย่างแท้จริง □■

บรรณานุกรม

นิยะดา ชุนหวงค์ "จริยธรรมทางธุรกิจ" *บริหารธุรกิจ* 16, 62, เมษายน-มิถุนายน 2536 หน้า 9-13.

ประยูร จินดาประดิษฐ์ "จริยธรรมกับการทำธุรกิจ หัวใจหลักที่ไม่ควรหลงลืม" *ประชาชาติธุรกิจ* 10-12 กันยายน 2536 หน้า 67.

สถาพร ชินะจิตร "จริยธรรมของนักธุรกิจ" *เส้นทางเศรษฐี* 15 กันยายน - 15 ตุลาคม 2536 หน้า 10-11.

Bemays, Edward L. "Gaining Professional Status for PR." *PR Quarterly*.

Lodge, George Cabot "The Connection between Ethics and Ideology" *Journal of Business Ethics*.

Thiroux, Jacques P. "Business Ethics" in *Ethics : Theory and Practice* 3rd ed. New York : Macmillan, 1980.